

International Journal of Social Sciences

ISSN: 2587-2591

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.30830/tobider.sayi.4.1>

Volume 2/2 Fall

2018 p. 1-11

BULGARİSTAN'DA ZORUNLU ASİMİLASYONA KARŞI MÜCADELE VE KADIN

WOMEN AND RESISTANCE TO FORCED ASSIMILATION IN BULGARIA

Zeynep ZAFER*

ÖZ

Bulgaristan topraklarında yüzyıldan fazla süren zorunlu asimilasyona karşı verilen çetin mücadelede Türk-Müslüman kadınları bazen ön saflarda, bazen erkeklerle yan yana yer almış, bazen de eşlerinin, babalarının, kardeşlerinin en önemli destekçileri ve koruyucuları olmuştur. Direniş sırasında hayatını feda eden, hapis ve sürgünle cezalandırıldığı halde boyun eğmeyen kahraman kadınların sayısı az değildir.

Bu çalışmada incelenmediği için gölgede kalmış Bulgaristan'daki kadınların ad uğruna verdiği zor mücadele ana hatlarıyla ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan, Kadın, Ad, Zorunlu Asimilasyon, Mücadele

ABSTRACT

In the more than a century strong resistance period against the forced assimilation on Bulgarian soil Turkish and Muslim women often fought on the front lines, alongside men, they had been ardent supporters and protectors of their spouses, fathers and siblings. The number of the heroic women who were not afraid to sacrifice their lives for the cause and did not bow down despite the threat of prosecution and exile is not small.

The following study brings to light the hidden, due to lack of research, history of our women's courageous struggles against the forced assimilation of Muslim population in Bulgaria.

Keywords: Bulgaria, Women, Name, Forced Assimilation, Struggle

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Bulgar Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, E-mail: zkelesh@gmail.com

Etnik temizlik projesi kapsamında gerçekleştirilen Bulgarlaştırma uygulamaları, Osmanlı-Rus Savaşı (1877–1878) sırasında başlamış ve aralıklarla 1989 yılına kadar devam etmiştir. Yüzyıldan fazla süren bu zor süreçte, Bulgaristan’daki Türk ve Müslüman azınlıklar büyük insanlık dramı yaşamış, derinden yaralanmış, onarılması imkânsız bedensel ve ruhsal yaralar almıştır. Sırasıyla Pomaklara, Romanlara ve Türklere yönelik olarak gerçekleştirilen zorunlu asimilasyon, insanoğlunun temel yaşam, hak ve hürriyetlerine karşı devlet eliyle işlenmiş bir insanlık suçudur. Bu topluluklara yönelik yürütülen gerçek dışı karalama propagandasının temelinde gerçekleştirilen zorunlu eritme politikası, Bulgarların 1877’de başlattığı ve hiç vazgeçmediği etnik temizlik projesinin bir parçasıdır².

Bulgaristan’da günümüzde hazırlanan ders kitaplarında insan ve vicdan hürriyetleriyle bağdaşmayan söz konusu çirkin asimilasyon uygulamalarına yer verilmemekte ve bilinçli olarak toplum nezdinde çok nadir açıkça gündeme getirilmektedir. Çünkü Bulgaristan tarih yazımı “kalıplaşmış dil, söylem ve komplo teorileri”nden (Kayapınar 2012: 117) vazgeçmiş değildir. Bulgar edebiyat bilimcisi Vihren Çernokojev’in zorunlu Bulgarlaştırmanın açtığı derin yaraların tedavi edilmediği konusundaki eleştirisi yerindedir: “Bir travma dile getirilmemiş ve paylaşılmamış ise, yeterince algılanmamış ve tedavi edilmemiş olarak kalmış ise onun verdiği hasarlar zamanla daha zor aşılır bir nitelik kazanmaktadır” (Чернокожев 2015: 234-235).

Adınız elinizden alınıyor. Aidiyet duygunuz, milli hafızanız, benliğiniz, gururunuz yok ediliyor, geçmişinizi “gönüllü” olarak, kendi ellerinizle silmek mecburiyetiyle karşı karşıya kalıyorsunuz. Sahip olduğunuz tüm değerleriniz altüst edilerek sadece kendi veya çocuklarınızın adı ve soyadını değil vefat etmiş yakınlarınızın, sevdiklerinizin, saygı duyduklarınızın adlarını da Bulgar adıyla değiştirmek durumuyla yüz yüze geliyorsunuz. Mezar taşı üzerinde bulunan yakınlarınızın Türk adlarını kazımak zorundasınız. Yakınınızı Bulgar geleneklerine uygun Bulgar mezarlığında defnetmeniz gerekiyor. Takmak zorunda olduğunuz yaka kartınıza annenizin ve babanızın sevgiyle verdiği, gururla taşıdığınız, bütünleştiğiniz gerçek adınız yerine yabancı bir ad yazıldığı için kendinizi aşağılanmış hissediyorsunuz (Babekoğlu 2017: 288). Türkçe konuşmak, oğlunuza sünnet yaptırmak, Türk gelenek ve göreneklerine uygun olarak yaşamak, evlenmek, düğün yapmak yasaktır. Dinî bayramlarınızı kutlayamazsınız.

Yaşatılan söz konusu acılar içinde kıvranan Bulgaristan’daki Türk ve Müslüman toplulukları, gerçek bir olgunluğa erişmek zorundadır. Çünkü diktatör Jivkov rejimi ülkede yaşayan söz konusu azınlıkları, eskiden beri “beş asırlık boyunduruk” olarak adlandırılan Osmanlı döneminde zorla Türkleştirilmiş ve İslamlaştırılmış Bulgarların torunları (Kayapınar 2012: 108-110, Kayapınar 2004: 202-203) olarak kabul ettirmeye çalışmaktadır. Bu asılsız iddialarla küstah asimilasyon politikasını yurtiçinde ve yurtdışında haklı çıkarmak

² Ayrıntılı bilgi için bkz.: Zafer, Z., Bulgarların Etnik Temizlik Siyaseti (1877-1989), Balkan Kongresi, 9. Uluslararası Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Kongresi Bildirileri, Samsun 5-6 Aralık 2015, Samsun: 2016, 187-202.

için her tür hileye başvuran parti devleti bu insanlara sadece iki seçenek bırakmaktadır. Ya teslim olup erimeyi, yok olmayı kabul edecek ya da elinden alınmış özgürlüğünü kazanabilmek için ağır bedeller ödemeyi göze alacaktır. Türk ve Müslüman topluluklarının en cesur bireyleri, parti devletinin diktatör uygulamalarından yararlanan Jivkov yönetimine boyun eğmek değil, atalarının miras olarak bıraktığı kutsal değerlerine sahip çıkabilmek için karşı koymayı, ölümüne mücadele etmeyi tercih etmiştir.

Türk-Müslüman azınlıklarının kadın ve erkekleri bu çetin mücadelenin her alanında birlikte yer almışlardır. Zorunlu asimilasyona karşı kararlılık içinde mücadele eden cesur erkeklerin yanında yer alan kahraman kadınların sayısı az değildir. Fakat onların bu konudaki önemli katkıları günümüze kadar ayrıntılarıyla araştırılıp ortaya konulmuş değildir.

Balkan Savaşları (1912–1913) sırasında gerçekleşen ilk kitlesel zorunlu asimilasyona³ karşı çıktıkları için ağır bedel ödeyen kadınları tespit etmek artık imkânsızdır⁴. Bu kahramanların adlarını, gömüldüğü tarihin karanlık derinliklerinden gün ışığına çıkarmak mümkün değildir. Fakat 1970–1974 ve 1984–1985 zorunlu asimilasyon süreçlerinde ve Mayıs 1989’da gerçekleşen barışçıl protesto yürüyüşlerinde⁵ Türk adlarına, gelenek ve göreneklerine, İslam dinine ve Türklüğe, ayaklar altına alınmış gururlarına sahip çıktıkları için hayatını, özgürlüğünü, sağlığını kaybeden kadınları tespit etmek, onların adlarını bilim dünyasına kazandırmak için hala zaman vardır⁶.

Bulgaristan’da 1970’li yıllarda Pomaklara yönelik başlatılan dördüncü kitlesel asimilasyon (Zafer 2012: 351-367) sürecinde ortaya konulan çetin mücadeleye kadınların katkısı büyüktür. Tarih 16, 17, 18 Mart 1972 (Бозов 2011: 202, Иванова 2002: 109-110). İki yıldan beri devam eden zorunlu asimilasyon uygulamaları doruk noktasına ulaşmıştır. Direnen Pomak köy ve kasabaları arasında Dospat’a yakın Barutin de vardır. Halk; köyü basan polis, asker ve Bulgar asıllı gönüllü devlet görevlilerine karşı direnebilmiş, fakat polis ve asker gücünün TOMA ve tanklarıyla acımasızca dağıtılmıştır. Düzenlenen barışçıl protestolarda kadınlar ön saflarda yer alarak erkeklerle birlikte omuz omuza mücadele etmiştir. Bu üç gün içinde Necibe Kelosmanova ve Emine İbrahimova silahla vurulmuş (biri kendi evinde), iki kadın da yaralanmıştır (Иванова 2002: 109-112). Yaralananlardan biri iki yıl sonra vefat etmiştir. Bugün köyde dikilen anıtta sadece söz konusu üç gün içinde şehit olan iki kadının adları yazılıdır (Бозов 2011: 202-206). Hapse mahkûm edilenler arasında

³ Daha ayrıntılı bilgi için bkz.: Zafer, Z. Balkan Savaşları ve Pomaklar, 100.Yılında Balkan Savaşları (1912-1913) İhtilafı Duruşlar, Cilt I, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014, 351-367.

⁴ Bu konuda bilgi içeren tek çalışma Salih Bozov’a aittir. Bkz. Бозов, С. В името на името, Том I, София: Либерална интеграция, 2005.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Zafer, Z. Bulgaristan Türklerinin 89 Göçünü Hazırlayan Eritme Politikasına Karşı Direnişi, 89 GÖÇÜ. Bulgaristan’da 1984-89 Azınlık Politikaları ve Türkiye’ye Zorunlu Göç, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, 2012, 200-231.

⁶ Zorunlu asimilasyon süreçlerinde mücadele eden ve zarar gören tüm kadınları tespit etmek iddiasında olmayan bu çalışmanın amacı konuya işaret ederek bundan sonraki çalışmaları teşvik etmektir.

Kibire Dervişeva da vardır (Bozov 2011: 202). Barutin’in yakınlarında bulunan Dospat köyünde de Fatme Mustafafova Türk adını değiştirmek istemediği için işkence görmüş ve bunun sonucunda bir-iki yıl sonra hayatını kaybetmiştir (Иванова 2002: 114). Nevrokop’a bağlı, zorunlu Bulgarlaştırmaya karşı mücadelede beş şehit veren Kornitsa köyünde 1973 yılının mart ayında göğsüne isabet eden mermiden yaralanan Vahide Alemova çok zaman geçmeden vefat etmiştir. Bu kadınların adları hiçbir yerde kayıtlı değildir ve Bulgaristan’ın totaliter sisteminin uyguladığı zorunlu asimilasyonun kurbanları olarak resmi kayıtlarda olduğu gibi, bilimsel çalışmalarda da yer almamaktadır. Ayrıca, birkaç yıl süren 1970’li yılların Bulgarlaştırma döneminde yaralanan ve çeşitli işkencelere maruz kalan kadınların sayısı yüzü aşmaktadır.

Yaklaşık on iki yıl sonra Türklerin yaşadığı köy ve kasabalar polis güçleri ve askeri birlikler tarafından ablukaya alındıktan sonra Bulgarlaştırma gerçekleşmiştir. 29 Kasım 1984 tarihinde Doğu Rodoplar’da bulunan Ortaköy (Ívaylovgrad) ilçesinin Akçalar (Belopoltsi) köyünde yaşayan Hasan Hüseyinov’un (Türkiye’deki adları: Hasan Şirin) evine camları kırarak pencereden giren polisler, yatakta kundakta uyuyan Ülkiye isminde 13 günlük kız torununu⁷ ezerek öldürmüştür. Ama ne yazık ki bu korkunç olay yakınları ve köylüleri dışında hiç kimse tarafından bilinmemektedir. Küçük şehidin adına ne bir anıt, ne de bir çeşme yaptırılmıştır.

Aynı yıl 26 Aralık 1984’te zorunlu asimilasyona karşı barışçıl protesto yürüyüşüne katılan Kirli (Benkovski) civarındaki köylerden oluşan kalabalığa karşı açılan ateş sonucunda; 1980’li yılların zorunlu asimilasyona karşı verilen mücadelenin sembolü olan 17 aylık Türkan bebek ve Ayşe Mollahasan (Köse 2002: 11-18) şehit olmuştur. Bunun yanı sıra birçok kadın yaralanmıştır. Türk kadını, Güneydoğu Bulgaristan’da ve Alvanlar’da (Yablanovo) zorunlu isim değiştirme kampanyasına karşı yapılan barışçıl protestolarda ön saflarda yer almıştır. Bu sebepten dolayı Kasım – Şubat 1984–1985 döneminde yürüyüşlere katılan, isim değiştirme ekiplerini evine sokmayan onlarca kadın silahla yaralanmış, yüzlerce kadın karşı koymaya çalışırken veya tutukluluk sırasında işkence görmüştür.

Bulgaristan Türklerinin 1984–1985’te ortaya koyduğu çetin mücadelesi ve kadınların katkıları bazı şairler tarafından büyük ustalıkla kaleme alınmıştır. Örneğin Süleyman Yusuf Adalı 27 Aralık 1984’te yazdığı **Mestanlı Meydanı** şiiri zorunlu Bulgarlaştırma konulu eserlerden biridir:

Ve bir sabah terk edip
Geceledikleri dağ başlarını
Ve yüreklerine akıtarak gözyaşlarını
Bebeklerini gömdüler
Soğuktan donan bebeklerini.

⁷ Kaynak kişi Ülkiye’nin babası Ramazan Şirin, 1961 doğumludur. İstanbul’da yaşamaktadır. Kayıt 23 Ağustos 2015 tarihinde İstanbul’da gerçekleşmiştir.

Ve çıplak ayaklarıyla çiğneyip karı
 Mehmetler, Aliler, Ayşeler ve Zeynepler
 küme küme, birer birer
 Köy yollarını geçtiler,
 Dağ bellerini aştılar.
 Karşılaştılar.
 Dağlar gibi mağrur ve bomboştur elleri.
 Yumruklarından başka
 bir şeyleri yoktu üzerlerinde (Adalı 2007: 13-14).

Kadınlar, 1989'un Mayıs ayında asimilasyona karşı başlayan barışçıl protestolarda da çok önemli rol oynamışlardır. Varna'ya bağlı Sarıkovanlık'ta (Medovets) 27 Mayıs'ta silahla öldürülen 24 yaşındaki Nazife Hasan, bu mücadele sırasında Kuzey Bulgaristan Türklerinin verdiği dokuz şehidinden sadece biridir. Şu anda Bulgaristan'da biri çocuk olmak üzere sadece beş kadının adları, resmi istatistiklerde ve yaptırılan anıtlarda yer almaktadır. Bunun yanı sıra 1989 Mayıs ayında başlayan barışçıl yürüyüşlerde yüzlerce kadın silahla yaralanmış, işkence ve şiddet görmüştür. 1970'lerden 1989'a kadar süren zorunlu asimilasyon uygulamaları çerçevesinde yürütülen soruşturmalarda da çok sayıda kadın işkencelere maruz kalmıştır. Fakat bu konuda bilimsel çalışmalar ve istatistiki bilgiler mevcut değildir.

Bulgar resmi kaynaklara göre 1970'ten 1989'a kadar zorunlu isim değiştirme sürecinde halka karşı açılan ateş sonucunda beş kadın hayatını kaybetmiştir. Bunun yanı sıra resmi kaynaklara göre zorunlu asimilasyonun en yoğun olduğu 1972–1973 yıllarında sekiz, Aralık 1984 – Ocak 1985 döneminde sekiz ve 1989 protestolarında da dokuz olmak üzere toplam 25 kişi asimilasyona karşı verilen mücadele sırasında güvenlik güçleri tarafından silahla öldürülmüştür. Oysa Hüseyin Köse, 2001 yılında ikinci baskısı yapıldığı **Kanlı İzler** kitabında sadece 1984–1989 döneminde resmi kaynaklarında gösterildiği gibi hayatını kaybedenlerin sayısı 17 değil, 40 olduğunu kanıtlamıştır (Köse 2002: 9-117). Hüseyin Köse'nin tespit ettiği 40 kişi arasında dahi 13 günlük Ülkiye, zorla verilen Bulgar adlarıyla yaşayamadıkları için hayatına son veren iki şair (Зафер, Чернокожев 2015: 43–44; 99–101; 449–450; 457) ve başka pek çok kişinin adı bulunmamaktadır. Bu nedenle 1970–1989 dönemi için toplam şehidin sayısının yüzün üzerinde olduğunu rahatlıkla söylenebilir. Bu bağlamda ad uğruna hayatını kaybeden kadınların sayısı da burada ayrıntılı olarak söz edilen sekiz kişiden çok daha fazladır.

Daha önce de belirtildiği gibi birçok kadın, zorunlu Bulgarlaştırmaya karşı verdiği mücadele sonucunda mahkûm edilmiş veya memleketlerinden uzak, sadece Bulgar asıllı vatandaşların ikamet ettiği köylere sürülmüştür. 1972 yılında Paşmaklı bölgesinde Pomak anneleri, çocuklarına Türk adını verme yasağına karşı çıkmıştır. Paşmaklı'ya (Smolyan) bağlı Madan kasabasında ikamet eden 100'den fazla kadın, belediye binasının önünde toplanıp anayasal haklarını aramak için gösteri yapmış ve bölgedeki kadın protestolarının

ateşini yakmıştır. Madan'daki ayaklanmaya Rudozem kadınları da katılmıştır. Barışçıl protestolarda aktif rol oynayan birçok kadın cezalandırılmıştır. Madan kasabasından, biri belediye meclis üyesi olmak üzere iki kadın mahkûm edilmiş, bazı kadınlar ise İçişleri Bakanlığının emriyle Bulgar köylerine sürülmüştür. Barutin köyünde de bir kadın 3 yıl ceza olarak hapishaneye gönderilmiştir (İvanova 106-115). 1973'te Nevrokop'a (Gotse Delçev) bağlı Kornitsa köyünden iki genç kadın tek başına Kuzey Bulgaristan'a sürülmüştür. Yakın köylerinde buna benzer örnekler de az değildir.

1980'li yıllarda zorunlu asimilasyona karşı yürütülen mücadeledeki kadınların katkılarını da unutmamak lazım. Zira 1970'lerde olduğu gibi 1984–1985'te düzenlenen barışçıl yürüyüşlerde ve daha sonrasında aktif rol oynamışlardır. Temmuz 1985 – Kasım 1986 döneminde İslimye⁸ Kadın Hapishanesinde dokuz Türk kadını zorunlu asimilasyona karşı çıkma cesaretini gösterdiği için ağır bedeller ödemek zorunda bırakılmıştır. Tabii ki mahkûm edilmiş kadınların sayısı çok daha yüksektir fakat bilimsel inceleme yapılmadığı için bu aşamada istatistiki bilgi vermek mümkün değildir.

Ben, bizzat tanıdığım⁹ birkaç kadından söz etmek istiyorum. Diktatör Jivkov rejiminin sağ kolu olan ve zorunlu asimilasyon sırasında Türkleri cezalandırmak için hükümetin verdiği tüm emirleri yerine getiren Bulgar hukukçular, en yüksek cezayı 13 günlük iken şehit olmuş Ülkiye'nin babaannesi, yaşça en büyük Hamide Hüseyinova'ya (Türkiye'de Hamide Şirin) vermişti. Tam 18 yıl!!! Hamide Hanımın suçu yoktu. Dikta rejimi tarafından, gerçekte bebek katili polisler yerine kendisi ve kocası mahkemeye çıkartılmış ve her birine 18 yıl ceza verilmişti. Hamdiye Hanımın durumu çok kötüydü çünkü Bulgarca bilmiyordu ve bundan dolayı sürekli cezalandırılıyordu¹⁰.

Cumaziye Yıldız¹¹ İslimye'ye bağlı Alvanlar (Yablanovo) köyünde bizzat şahit olduğu zorunlu asimilasyonun insanlık dışı uygulamalarını içeren bir mektup kaleme aldığı için¹² beş yıl hapse mahkûm edilmişti. Hamileyken işkence görmüş, oğlunu cezaevinde dünyaya getirmiş ama asla yılmamıştı. Hapishanenin en genç kadın mahkûmları Kırçalı'nın Karagözler (Çernooçene) köyünden Ferdiye Saitahmet (18 yaşında) ve Nevrikop'un (Gotse Delçev) Kornitsa köyünden Vahide Babekoğlu (19 yaşında) adlı kızlardı. Ferdiye, bu

⁸ Sliven.

⁹ Asimilasyona karşı çıktığım için Temmuz 1985 – Kasım 1986 tarihleri arasında İslimye Kadın Hapishanesinde bedel ödemekteydim.

¹⁰ Torununu ezerek öldüren polisi sözde yaralama suçundan yargılanmış olan bu mağdur kadın ve eşi, 1990 yılında çıkan af kapsamında serbest bırakılan Türklerle beraber hapishaneden çıkarılmamıştır. Hamide Hüseyinova yalnız kalınca Bulgar mahkûmların üzerindeki baskılar artmış ve bunun sonucunda intihara kalkışmıştır. Oğlunun, dönemin Bulgaristan Cumhurbaşkanı Jelyo Jeleve'ye ulaşmasıyla karı-koca hapishaneden çıkarılmış ve ardından Türkiye'ye gelebilmişlerdir. İkisi de İstanbul'da vefat etmiştir. Kaynak kişi: Ramazan Şirin.

¹¹ Cumaziye Yıldız Muratlı'da oturmaktadır.

¹² Türkiye'ye göndermek amacıyla yazılan mektup, Cumaziye Yıldız'ın erkek kardeşinin evini arayan polisler tarafından tesadüf sonucu bulunmuş ve sadece bu mektuptan dolayı kendisiyle beraber eşi, kardeşi ve oğlu tutuklanarak mahkûm edilmiştir.

mücadeleye katıldığında ve mahkeme kararı verildiğinde henüz 18 yaşını doldurmamıştı. Buna rağmen bekletilmiş ve 18 yaşını doldurur doldurmaz Sliven Kadın Hapishanesine gönderilmişti¹³.

Mahkûm edilip hapis yatan en kalabalık kadın grubu, yasak olduğu halde oğullarını veya torunlarını sünnet yaptırarak oluşturmaktadır. Bu kadınların sayısının yüzden fazla olduğu kanaatindeyiz. Türk isimleri zorla değiştirildikten sonra gelenek ve göreneklerine sıkı sıkıya bağlanarak kimliğini korumaya çalışan çok sayıda Pomak ve Türk kadını, çocuğunu veya torununu sünnet ettirmek için büyük riskler göze alarak görevini yerine getirmiştir. Kreşlerde, anaokullarında ve hastanelerde erkek çocuklarına yapılan sağlık kontrolleri sonucunda tespit edilen sünnetli çocukların tüm anne ve babalarına karşı suç duyurusunda bulunmuş ve bunun sonucunda mahkeme süreci başlatılmıştır. Cesur kadınlar büyük kararlılık sergileyerek sünnetçileri ele vermemek ve evin erkeklerini korumak için ifadelerinde tüm sorumluluğu üzerine almıştır. Birçok Pomak ve Türk kadını, sözde “çocuğuna/torununa bedensel zarar vermek” suçundan mahkûm edilmiştir. İslimye Açık Hava Kadın Hapishanesinde kalan bu kadınlar arasında torunlarını sünnet ettiren 70–80 yaşlarında olan büyük anneler de vardır.

Kadınlar tüm yasaklara, tehditlere ve tehlikelere rağmen erkek çocuklarını sünnet ettirip cezasını çekme konusunda kararlılık göstermekle yetinmemiştir. Erkek sünnetçiler tutuklanıp çeşitli hapishanelere veya Belene kampına gönderildiği, korkunç baskıların yaşandığı dönemde baş gösteren bu büyük soruna çözüm bulabilmek için sünnetçilik yapmayı dahi göze almıştır. Sanırım sünnetçilik yapmak zorunda kalan bazı Pomak kadınlarıyla ilgili bu ilginç olayın başka örneği İslam dünyasında yoktur ve tarihe altın harflerle yazılması gerekir. Razlog ilçesine bağlı Banya köyünden Emine Kungöva ve Vecibe Nemçova¹⁴ sünnetçilik faaliyetlerinden dolayı hapisle cezalandırılmıştır (Emine Kungöva iki defa). Buna rağmen sünnetçi kadınlar, evlerde olduğu gibi Rodop ve Pirin dağlarının ormanlarında geceleri ve son derece kötü şartlarda birçok çocuğu sünnet etmeyi başarmıştır.

Daha önceden de belirtildiği gibi asimilasyona karşı yürüttükleri cesur mücadeleden dolayı birçok kadın Bulgarların yaşadığı köylere sürülmüştür. Bu durum hem 1970’li hem de 1980’li yıllardaki asimilasyon süreçleri için söz konusudur. Onlardan bazıları tek başına, bazıları da eşleri ve çocuklarıyla birlikte memleketlerinden uzak yerlere gönderilmiş ve devlete ait fabrika, atölye veya kooperatiflerde zorla çalıştırılmıştır. Ne yazık ki 20 yıllık bir süre içinde gerçekleşen son iki kitlesel asimilasyonun acımasız baskıları

¹³ Bu konuda bkz.: Saidahmed, F. Фердие: Казах, че съдията спи и ми дадоха две години затвор, 18 Ağustos 2008, < <http://bulgaria-turkofil.blogspot.com/2008/08/2.html>> (10. 03. 2018).

¹⁴ Emine Kungöva Kraište köyü doğumlu, Vecibe Nemçova ise Yakoruda kasabasıdır. Emine Kungöva’nın sünnetçiliği demokrasinin başladığı 1990 yılından sonraki dönemde de sürmüştür.

çerçevesinde sürgünle cezalandırılmış kadınların sayısı da günümüze kadar tespit edilmiş değildir.

1984–1985 protestolarında öne çıkan iki kadını unutmamak lazım. Mestanlı'dan (Momçilgrad) Hüsnüye Emin Atasoy, 27 Aralık 1984'te tankın üstüne çıkarak kalabalığa seslenmiş ve insanları cesaretlendirmiştir¹⁵. Alvanlar'dan (Yablanovo) 14 yaşındaki Ayten Ormanlı (Ayten Ormanlı Bahçıvan) 18 Ocak 1985'te halka silah doğrultan polis ve komünist partisi yerel yöneticilerine karşı çıkarak dönmelerini sağlamıştır. 19 Ocakta toplanan halkı dağıtmak adına köyü basanların karşısına yeniden çıkan 14 yaşındaki Ayten Ormanlı görevli asker, polis ve Bulgar gönüllülere şiirle seslenerek silahla ve güç kullanarak Türklerin kimliklerini alamayacaklarını haykırmış ve onları engellemeye çalışmıştır¹⁶.

Zorunlu asimilasyona karşı 20 Mayıs 1989'da patlak veren ve resmi kaynaklara göre dokuz şehidin verildiği Kuzey Doğu Bulgaristan protestolarının ön saflarında gene kadınlar vardır. Kız çocuklar, barışçıl gösterilere katılan kalabalığın karşısında ilk olarak Türkçe şiirler okumuş, Kıymet isminde bir genç kız 20 Mayıs'ta Şumnu'ya bağlı Emberler (Kliment) köyünde protesto yürüyüşünde yer alan topluluğa seslenerek herkesin yüreğinde özgürlük ateşini yakmış, iki çocuk sahibi genç Gülten Osmanova (Türkiye'de Gülten Sancar) ise söz konusu tarihteki barışçıl protesto kalabalığının sözcülüğünü üstlenerek Batı radyoları aracılığıyla Türklerin Mayıs gösterilerini dünyaya duyurmuş (Александриева 2007: 355-360) ve barışçıl Mayıs protestolarının sembolü olmuştur.

Tabii ki kadınların zorunlu asimilasyona karşı yürütülen mücadeleye verdiği katkıları, kısaca söz edilen bu örneklerle sınırlı değildir. Hapishanelerde, Belene Kampı'nda, sürgünde bulunan erkeklerin en büyük destekleyicileri eşleri, anneleri, ablaları ve kız kardeşleriydi. Sayıları çok yüksek olan bu kadınların katkıları, erkekleri cesaretlendirmek ve onlara güç vermekle de sınırlı değildir. Eşsiz, babasız, kardeşsiz kalan kadınlar ailelerine sahip çıkabilmek, çocuklarını iyi yetiştirebilmek ve onlara Türklük bilincini aşılatabilmek için çok zor şartlarda ve gözetim altında var güçleriyle çalışmışlardır. Yüzlerce kadın sürgünde bulunan eşinin, babasının kaderini gönüllü olarak paylaşmıştır. Kendisi yememiş fakat hapiste veya sürgündeki kocasına, oğluna, kardeşine yedirmiştir. Çocuklarına tek başına bakabilmek ve okutabilmek için gece gündüz çalışmıştır.

Günümüz Bulgaristan politikasının amacı, zorunlu asimilasyon süreçlerinde işlenen insanlık suçları, işkenceleri ve baskıları anlamsızlaştırmak, topluma unutturmaktır. Bu politika doğrultusunda ırkçı parti ve derneklerin yönlendirmesi ve maddi desteği ile çok sayıda devlet ve sivil toplum kuruluşu temsilcisi, çoğu Bulgar bilim adamı ve Bulgar İstihbaratı büyük bir özveriyle çalışmaktadır. Bulgar sosyal medyasını birkaç gün takip

¹⁵ Bundan dolayı tutuklanarak önce Belene Kampına gönderilmiş, sonra çok zor şartlarda bir ay Plevne'de sorgulanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Ваксберг, Т., Технология на злото I, II, Belgesel 2001.

¹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Balkız, A., Safiye'den Sofia'ya. Çalınan Kimlikler, TRT Belgesel, 8. bölüm, 2015.

ettiğinizde ırkçılığın her geçen gün nasıl güç topladığını, Türklere yönelik nefretin nasıl alevlendiğini görebiliyorsunuz.

Bunun yanı sıra, vicdan sahibi az sayıda Bulgar aydını, küstahça “soya dönüş süreci”¹⁷ olarak adlandırılan bu insanlık suçuna karşı sert bir biçimde çıkmış ve günümüzde de çıkmaktadır. Onlardan sadece iki örnek vermek yeterlidir. Dünyaca ünlü yazar ve şair Blaga Dimitrova 4 Haziran 1989 yılında yayımladığı **Ad** başlıklı deneme yazısında “Adını zorla elinden alıp başka bir adla değiştirmek, kişiliğe yönelik yapılmış dayanılmaz bir saldırıdır”¹⁸ der. Sosyolog, gazeteci ve insan hakları savunucusu Emil Koen de 2015’te zorunlu ad değiştirme uygulamalarının “insanların canını almaktan” ibaret olduğunu altını çizdiği gibi, Müslüman azınlıklarına ait tüm arşiv belgelerinin ve nüfus kayıtlarının yok edildiğini hatırlatmaktadır.¹⁹ Bunun yanı sıra, bazı Bulgar bilim adamları araştırmalar yapmış, makale ve kitaplar yazmış, ulusal ve uluslararası sempozyumlarda bildiri sunmuş, arşiv belgelerini kitap haline getirip bastırılmış²⁰, sözlü tarihi derleyip yayımlamışlardır. Bulgaristan’da zorunlu asimilasyonla ilgili iki filmin ve Türkiye’de çekilmiş olanlara oranla daha çok sayıda belgeselin çekildiğini hatırlatmak lazım.

Bulgaristan’da ve Türkiye’de yaşayan Bulgaristan Türkleri, zorunlu asimilasyonla ilgili vicdan sahibi Bulgarlardan daha fazla çalışma ortaya koymamıştır. Bulgaristan’ın demokrasiye geçtiği yaklaşık 30 yıllık dönem içinde bütün olayları araştırıp kayıt altına alınmamıştır. Türk ve Müslüman topluluklarının oylarıyla siyaset yapma hakkını kazanan sözde Türk partiler, Bulgaristan’daki Türk dernekleri ve Türkiye’deki göçmen dernekleri, günümüz Bulgaristan topraklarından gelmiş bilim adamları ve zorunlu asimilasyon sürecini bizzat yaşayan göçmenler, Bulgaristan ve Türkiye kamuoyunu ile genç nesli aydınlatmak, bilgilendirmek için gerekli çabayı göstermemektedir. Bulgaristan’da yaşayan Türkler ve Türkiye’deki göçmenler bu zorunlu asimilasyon süreçlerinde şehit olan, özgürlüğünü ve sağlığını kaybeden kahramanlarla ilgili bir kaç çalışma ortaya koyabilmiştir. Organize edilen bilimsel toplantılar yetersiz, etkinlikler ise bazı şehitlerin anılmasıyla sınırlı kalmıştır.

Bu çalışmanın amacı Bulgaristan’da gerçekleştirilen zorunlu asimilasyon sırasında Türk-Müslüman kadınlarının ad uğruna verdiği zor mücadelesini gündeme getirerek bilim dünyasının dikkatini çekmektir. Çünkü ciddi alan çalışmaları gerçekleştirecek genç bilim adamlarının katkıları olmadan günümüze kadar ihmal edilmiş bazı konuları tüm yönleriyle aydınlatmak mümkün değildir.

¹⁷ Vizroditelen protses.

¹⁸ Димитрова, Бл. Името, 18.08.2009 <<https://www.pomak.eu/board/index.php?topic=2440.0>> (31.02.2018).

¹⁹ Коев, Е. Да изтъргнеш душите на хората. За една книга върху т.нар. “Възродителен процес”, Marginalia, 02.04.2015 < www.marginalia.bg/analizi/da-iztragnesh-dushite-na-horata-za-edna-kniga-varhu-t-nar-vazroditelen-protses/> (01.03.2018).

²⁰ Türkiye’de ise 2018 yılında bu önemli belgelerinin bir kısmı İbrahim Kamil’in çabalarıyla Atatürk Araştırma Merkezinde 8 cilt halinde yayımlanmıştır. Bkz.: Kamil, İ. Bulgaristan Türkleri ve Göçler. Bulgaristan Komünist Partisi Gizli Belgeleri (1944-1989), Cilt I-VIII, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2018.

KAYNAKÇA

Türkçe Kaynaklar:

Adalı, S. Y. Rumeli Acısı. Şiirler, İstanbul: Çağrı, 2007.

Babekoğlu, Y. H. “Adımı Elimden Aldıkları Gün Başlıklı Antoloji Üzerine”, Prizren: BAL-TAM Türklük Bilgisi, 27 (2017): 283–293.

Balkız, A. Safiyeden Sofia'ya. Çalınan Kimlikler, Ankara: TRT Belgesel, 8. bölüm, 2015.

Kamil, İ. Bulgaristan Türkleri ve Göçler. Bulgaristan Komünist Partisi Gizli Belgeleri (1944-1989), Cilt I-VIII, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2018.

Kayapınar, A. Bulgar Tarihçilerinin Komplo Teorilerinden Örnekler ve Bunların Bulgaristan'daki Türk Azınlığına Etkileri, 89 GÖÇÜ Bulgaristan'da 1984–89 Azınlık Politikaları ve Türkiye'ye Zorunlu Göç, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, 2012. 99–120.

Kayapınar, A. Türkiye–Bulgaristan İlişkilerinin Bulgaristan'daki Türkler Açısından Değerlendirilmesi, Stratejik Araştırmalar Dergisi, Ankara: 2 (2004): 201–220.

Köse, H. Kanlı İzler, Razgrat: Poligraf, 2001.

Zafer, Z. Balkan Savaşları ve Pomaklar, 100.Yılında Balkan Savaşları (1912–1913) İhtilafı Duruşlar, Cilt I, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014. 351–367.

Zafer, Z. Bulgaristan Türklerinin 89 Göçünü Hazırlayan Eritme Politikasına Karşı Direnişi, 89 GÖÇÜ Bulgaristan'da 1984-89 Azınlık Politikaları ve Türkiye'ye Zorunlu Göç, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, 2012. 200–231.

Zafer, Z. Bulgarların Etnik Temizlik Siyaseti (1877-1989), Balkan Kongresi, 9. Uluslararası Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Kongresi Bildirileri, Samsun 5-6 Aralık 2015, Samsun: Uğur Ofset, 2016. 187–202.

Bulgarca Kaynaklar:

Александриева, Л. В 89-та. Интервюта и репортажи от архива на журналистката от Радио “Свободна Европа” Румяна Узунова, София: Фондация “Д-р Желю Желев”, 2007.

Бозов, С. В името на името, Том I, София: Либерална интеграция, 2005.

Бозов, С. В името на името, Том II, София: Либерална интеграция, 2011.

Ваксберг, Т. Технология на злото I, II, София: 2001.

Зафер, З. Чернокожев, В., Когато ми отнеха името. “Възродителният процес” през 70-те – 80-те години на XX век в литературата на мюсюлманските общности, Изток-Запад, София 2015.

Иванова, Ев. Отхвърлените “приобщени”, София: Институт за източноевропейска хуманитаристика, 2002.

Коен, Е. Да изтръгнеш душите на хората. За една книга върху т.нар. “Възродителен процес”, Marginalia, 02.04.2015 < www.marginalia.bg/analizi/daztragnesh-dushite-na-horata-za-edna-kniga-varhu-t-nar-vazroditelen-protses/ > (01.03.2018).

Саидахмед, Ф. Фердие: Казах, че съдията спи и ми дадоха две години затвор, 18 Агustos 2008, < <http://bulgaria-turkofil.blogspot.com/2008/08/2.html> > (10. 03. 2018).

Чернокожев, В. „Възродителният процес” през 80-те години на XX век в литературата на мюсюлманските общности, 25 години промени. Граници и периодизация на прехода, институции и качество на демокрацията в България, София: Фондация “Софийска платформа”, 2015, с. 229–251.